

Óballa és térsége állat- és növényvilága, természetvédelmi értékei

A térség állat- és növényvilágának, természetvédelmi értékeinek kialakulásában meghatározó szerepe volt a Tiszának.

A Tiszáról röviden

A Tisza a Duna legjelentősebb mellékfolyója, a jelenlegi hossza 962,2 km, a szabályozás előtt 1420 km volt. A Tisza az Ukrajnában levő Máramarosi-havasokban 1886 m magasságban eredő Fekete- és Fehér-Tisza összefolyásából keletkezik. A vízgyűjtő területe 157000 km². Állatvilága rendkívül gazdag, az eltérő környezeti feltételeket biztosító élőhelyek sorozata az élőlényközösségek rendkívül összetett hálózatát adja, így nem csak fajgazdagságával, hanem összetettségével is kitűnik. Növényvilága rendkívül változatos. Jellegetes fás szárú társulások, a parti bokorfüzesek (*Salicetum triandrae*) kísérik a folyót. A Tisza hullámterére nagyon jellemző a puhafás, más néven fűz-nyár ligeterdő (*Salicetum albae-fragilis*).

Ez a térség a Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet része, amely az Alföld egyik legjelentősebb természeti értéke, 1978-ban alakult. Teljes kiterjedése 9452 hektár, ebből a védett terület nagysága 7670 hektár, amelyből 833 hektár fokozottan védett terület. Ez a Pélyi madárrezervátumot, az Óballai és a Vezensenyi Természetvédelmi Területet, valamint a tiszakécskei partifecske-telepet foglalja magába.

A térség állatvilága

Állatvilágában nagy számban vannak jelen a víz jelenléte miatt a halak és a kételtűek, de kiemelkedő szereppel bírnak a madarak, azokon belül is a gázló- és énekesmadarak. A gázlómadarak közül is a legnagyobb számban a szürke géme (*Ardea cinerea*) vannak jelen. Óballa határában található az óballai szigorúan védett gémtelep mely csak engedéllyel és az év meghatározott időszakában látogatható a madarak nyugalma érdekében.

A folyót kísérő ligeterdőkben szürke géme (*Ardea cinerea*), bakcsók (*Nycticorax nycticorax*), nagy- és kiskócsagok (*Egretta alba*, *E. garzetta*), kanalas géme (*Platalea leucorodia*), üstökös géme (*Ardeola ralloides*) közösen alakítanak ki hatalmas vegyes gémtelepeket.

Az óballai gémtelep kialakulásának alapja a rizstelep volt, ahová hosszú évtizedekig költöztek a fokozottan védett kiskócsagok (*Egretta garzetta*), üstökös géme (*Ardeola ralloides*), fekete gólyák (*Ciconia nigra*), velük együtt keveredve pedig igen nagy tömegekben bakcsók (*Nycticorax nycticorax*), szürke géme (*Ardea cinerea*) kárókatonák (*Phalacrocorax carbo*). Jelentős a ragadozó és énekes madarak száma is.

A rizstelep megszűnése után azonban a fokozottan védett kiskócsagok (*Egretta garzetta*), üstökös géme (*Ardeola ralloides*), fekete gólyák (*Ciconia nigra*), valamint a bakcsók (*Nycticorax nycticorax*) és kárókatonák (*Phalacrocorax carbo*). A megváltozott táplálék következtében ezeknek a madaraknak az életfeltétele megszűnt. A táplálékváltozást azonban a szürke géme (*Ardea cinerea*) sikeresen átvészelték. Ők ma már az élő Tiszából táplálkoznak. A rizstelep megszűnésének következtében nem csak gázlómadaraink, hanem ragadozó madaraink száma is csökkent. Ma már ragadozó madarainkat csak a fokozottan védett egerészölyv (*Buteo buteo*) a barna kánya (*Milvus migrans*) és a vörös vércsék (*Falco tinnunculus*) képviselik.

Szürke gém (*Ardea cinerea*) Védett!

A szürke géme (*Ardea cinerea*) mellett még megtalálható a védett fehér gólya (*Ciconia ciconia*) és a fokozottan védett fekete gólya (*Ciconia nigra*) amely a ligeterdők sűrűjében, embereket messze elkerülve fákön fészkel és rejtőzködő életmódja miatt csak ritkán kerül a

szemünk elé. Ezek a gázlómadarak főként halakkal, kétéltűekkel, csigákkal és kisebb rágcsálókkal táplálkoznak, melyet az árterületen és a közeli szántón fognak be.

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) Védett!

A ragadozó madarak közül legnagyobb számban az egerészölyvek (*Buteo buteo*) vannak jelen de előfordulhatnak még vörös vércsék (*Falco tinnunculus*) barna kányák (*Milvus migrans*) is, melyek a közelben található egereket, pockokat és kisebb madarakat fogyasztanak. Vadászterületük a környékbeli szántóföldek.

Egerészölyvek (*Buteo buteo*) Védett!

Tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) Védett!

Mezei veréb (*Passer montanus*) Védett!

A gázlómadarak mellett nagy számban jelen vannak az énekesmadarak is. Az ide tartozó madarak apró termetű, főleg magvakkal és rovarokkal táplálkozó fajok, pl.: fecskék, poszáták, cinkék, rigók, gébicsek, verebek, valamint megtalálható még nagy számban a fácán (*Phasianus colchicus*) is.

Szén cinke (*Parus major*) Védett! Kék cinke (*Parus coeruleus*) Védett!

Erdei pinty (*Frigilla coelebs*) Védett!

Füsti fecske (*Hirundo rustica*) Védett!

Fácán (*Phasianus colchicus*)

A tiszavirágzás

A térség másik kiemelkedő állattani értéke a kérésztelep.

A tiszavirág (*Palingenia longicauda*) Védett!

A tiszavirág (*Palingenia longicauda*) 28-35 mm-es testhosszával a legnagyobb európai kérészfajok közé tartozik. Teste sárgás, szárnya szürkés, áttetsző. Lárvája iszaplakó és szerves törmeléket fogyaszt. A lárvák fejpajzsa tüskés, rágója fűrészkes. A feje viszonylag kicsi, róla alszerű csápok erednek, amelyek egy-két rövid, de erős alap ízből és vékony alszerű ostorból állnak. Különösen a hímek összetett szemei feltűnőek és erősen kigömbölyödtek.

Szájszerveik erősen visszafejlődtek, esetleg teljesen redukálódtak is. Kifejlett korban már sohasem képesek táplálkozni.

Két pár szárnya egyenlő alkotású, hártyás, gyengén recézett, világos-barna színű. A kérészek szárnyai rendszerint sűrűn erezetesek. Torszelvényeik közül a középső igen erősen fejlett, a másik kettő kicsi. Ennek oka az, hogy a nagy háromszögletű szárny pár a középtoron helyezkedik el.

Farksertéi nagyon hosszúak, fehérek.

A Hímek és nőstények megkülönböztetése:

- Testméret
- Testszín
- A hímeknek nagy a szemük
- A hímek vedlenek

Három év után ugyanazon nap ugyanazon órájában előbújnak az üregükből és a víz felszínére emelkednek. A vízből kibúvó lárvák vedlenek és a belőlük kikelő szárnyas egyedek a víz felszíne közelében megkezdik rajzásukat, melynek iránya mindig ellentétes a folyási iránnyal. Néhány méter magasságú kavargó tömegben a hímek megkeresik a párjukat, a levegőben párosodnak. A párzás után a hím rövidesen elpusztul, a nőstény a vízbe rakja a petéit, majd követi párja sorsát. Ezt a jelenséget nevezzük tiszavirágzásnak. Ez a csodálatos és egyedülálló jelenség általában június közepén figyelhető meg.

Nászrepülés

A hím vedlése

A hím vedlése

A hím vedlése

A párválasztás

A halál

Emlősállatok közül előfordulnak rókák (*Vulpes vulpes*), vaddisznók (*Sus scrofa*) mezei egér, pocok (*Microtus arvalis*), mezei nyulak (*Lepus europaeus*), őzek (*Capreolus capreolus*).

Mezei nyúl (*Lepus europaeus*)

De ha minden egyes séta közben nem is látunk állatokat, a nyomaikat mindig felfedezhetjük.

Róka (*Vulpes vulpes*)

Fácán (*Phasianus colchicus*)

Őz (*Capreolus capreolus*)

A térség növényvilága

Puhafás, más néven fűz-nyár ligeterdő (*Salicetum albae-fragilis*)

Puhafás, más néven fűz-nyár ligeterdő (*Salicetum albae-fragilis*) áradás után

Tisza hullámterére jellemző puhafás, más néven fűz-nyár ligeterdő (*Salicetum albae-fragilis*), melynek fő alkotó fafaja a fűz (*Salix spp*) és a nyár (*Populus spp*) fajok. Lombkorona szintje közép magas, helyenként magas, 7-20 m-t is elérheti. Az ártér alacsony vagy közép magas részén helyezkedik el, melynek következménye a gyakori és tartósnak mondható elöntés, melynek jelentős szerepe van az itt jelen lévő növényekre és állatokra. A fákra felkapaszkodó lián növények között említhetjük a komlót (*Humulus lupulus*), a sövény szulákot (*Calistegia sepium*), az adventív parti szőlőt (*Vitis riparia*) és a süntököt (*Echinocistis lobata*). Ritkább növények közül megtalálható a nyári tőzike (*Leucojum aestivum*), a virág káka (*Butomus umbellatus*), amelyek védett fajok, a sárga nőszirm (*Iris pseudacorus*).

Nyári tőzike (*Leucojum aestivum*) Védett!

Sárga nőszirm (*Iris pseudacorus*)

Az ártér növényei között megtalálható fajok: pl. kamilla (*Matricaria recutitua*), halovány aszat (*Cirsium oleraceum*), mezei aszat (*Cirsium arvense*), kígyószisz (*Echium vulgare*) különféle perjék és sás (*Carex* spp) fajok, farkasalma (*Aristolochia clematitis*), fekete nadálytő (*Symphytum officinale*), fekete bodza (*Sambucus nigra*), komló (*Humulus lupulus*), hamvas szeder (*Rubus caesius*), nagy csalán (*Urtica dioica*), pongyola pitypang (*Taraxum officinale*), kaszanyűg bökköny (*Vicia cracca*), szőszös ökörfarkkóró (*Verbascum phlomoides*), kúszó boglárka (*Ranunculus repens*), és az adventív magas aranyvessző (*Solidago gigantea*).

Mezei aszat (*Cirsium arvense*)

Halovány aszat (*Cirsium oleraceum*)

Perje

Kamilla (*Matricaria recututua*)

Kúszó boglárka (*Ranunculus repens*)

Farkasalma (*Aristolochia clematitis*)

Fekete nadálytő (*Symphytum officinale*)

Fekete bodza (*Sambucus nigra*)

Pongyola pitypang (*Taraxum officinale*)

Kaszanyűg bökköny (*Vicia cracca*)

Szőszös ökörfarkkóró (*Verbascum phlomoides*)

Magas aranyvessző (*Solidago gigantea*)

Naplemente a gát felett

Készítette: Polgár Márta, természetvédelmi mérnök hallgató a Nyugat Magyarországi Egyetemen. Az összeállításban szereplő fotók saját készítésűek és a bemutatott térségben készültek.

Törökszentmiklós, 2006. január 01.